

BERTOLT BRECHT

GIEHSE ÉS WEIGEL KURÁZSIJA

Therese Giehse (Kurázi), Erika Pesch (Kattrin), Karl Paryla (Stüsszi) és Wolfgang Langhoff (Eilif) az 1941-es zürichi előadásban

A *Kurázi mama és gyermekei* ősbemutatója 1941. április 19-én volt Zürichben. Kurázi mama szerepét Therese Giehse játszotta. Az előadás egyfajta Niobé-tragédiának fogta fel a darabot, ami Brechtet apróbb változtatásokra indította; keményebbre fogalmazta „a csataterek hiénáját”. 1949. január 19-én a berlini Deutsches Theater mutatta be, Brecht rendezésében, Helene Weigellel a markotányosnő szerepében. Az előadásról gazdag dokumentációs anyag készült, a később számos vitát provokáló modellkönyv, részletes magyarázatokkal, jelenetek, színészi megoldások leírásával, megjegyzésekkel és az előadás minden pillanatát megörökítő fotósorozattal. A modellkönyvet Brecht segítségnek, útmutatónak szánta a későbbi rendezések számára, alkotó továbbgondolásra, nem szövegi másolásra. 1950-ben ő maga is alkalmazta

XXXIII. évfolyam 4. szám • 2000. április

Amit egy „Kurázi mama és gyermekei”-előadásnak feltétlenül meg kell mutatnia
Hogy a háborúban a nagy üzleteket nem a kisemberek csinálják. Hogy a háborúban, amely ugyanolyan üzlet, mint a többi, csak más eszközökkel, az emberi erények halálossá válnak birtokosaik számára is. Hogy a háború elleni harcban semmilyen áldozat nem elég nagy.

A háborúba vezető hosszú út (Előjáték)
Az ekhós szekeret a két fiú húzza, miközben a *Kurázi-dal* második strófáját éneklik. A szájharmonikázó néma Kattrin és Kurázi a bakon ülnek. Kurázi kényelmesen, sőt lustán terpeszkedik, átadja magát a kocsi ringásának, ásítózik. Minden, Kurázi egy hátravetett pillantása is arra utal, hogy a kocsi hosszú utat tett meg idáig.

A dalt színházi belépőnek szántuk, lendületesnek és szemtelennek - a darab utolsó jelenete lebegett a szemünk előtt. Weigel azonban azt kívánta, abban a pillanatban legyen inkább kupecdal, üzleti tevékenységének reprezentánsa, és azt javasolta, hogy a háborúba vezető hosszú út ábrázolására használjuk. Nagy színészeknek ilyen anyagból van-nak gondolataik.

A túl rövid lehet túl hosszú (Előjáték)

A belépődal két strófáját és a közte lévő szünetet, miközben az ekhós szekér némán körbeforgott, a próbákon túl hosszúnak éreztük. Erre elhagytuk a második strófát, de az Előjáték így még hosszabbnak tűnt, amikor viszont nagyobb szünetet tartottunk a két strófa között, rövidebbnek érződött.

Az Előjáték Kurázszi-dala

Weigel a Kurázszi-dalban csak az új betanulás során használt dialektust, amelyet egyéb-ként az egész darabban alkalmazott. A dal felizzott.

Adagolás (1. jelenet)

Weigel mesterien adagolta reakcióját merész fia megszöktetésekor. Inkább döbbenetet játszott, mint rémtületet. Végül is a fiú nem vészett el azzal, hogy katonának állt, csupán veszélybe került, és Kurázszi veszít még gyerekeket a darab során. Hogy megmutassa, Kurázszi tisztában van vele, miért nem tudhatja többé maga körül Eilifet, Weigel a szíjke-teget, amelyből épp az imént adott el egyet, maga után húzza a földön, majd haragosan bevágja a kocsiba, miután egy pillanatig a szekérrúdon megülvé - hogy kifújja magát - a lába közt tartogatta. Es nem néz a lánya arcába, amikor a vállára rakja a hevedert, amellyel Eilif segítte a kocsit húzni.

Giehse Kurázsija (2. jelenet)

A müncheni előadásban, amely a berlini modell alapján készült, Giehse, aki elsőként játszotta Kurázszi szerepét még a világháború alatt Zürichben, megmutatta, hogyan használja föl egy nagy színész egy modellelőadás színházi anyagát és elrendezéseit egyéni és összetéveszthetetlen figurájának továbbépítésére. Szép változtatásokat talált ki munka közben, amelyek tovább gazdagították a modellt. Így, amikor fia diadalát kihasználva kicsikarja a Szakácsból a kappanjáért követelt egy guldent, a pénzdarabot felemelt öklébe szorítva kis győzelmi indulót rögtönöz. Vagy ahogy a konyhába tévedő Eilif barbár üvöltését, amellyel - láthatólag a Fierlingek modorában - a fiú köszönti, ugyanannak a hangnak rosszkedvű változatával viszonzozza. Ezzel előkészíti a pofont.

(Weigel a viszontlátás örömét játszotta, és váratlanul adta a pofont, amikor eszébe jutott Eilif elővigyázatatlansága.)

Testvérek (3. jelenet)

A néma Kattrin és Stüsszi beszélgetése nyugalmat áraszt, és nem nélkülözi a gyöngédséget sem. Röviddel a pusztulás előtt még egyszer megmutatkozik, hogy mi az, ami el fog pusztulni. A jelenet egy régi japán darabhoz nyúl vissza, amelyben két fiú barátságot köt, miközben az egyik egy éppen elröppenő madarat mutat a másíknak, az meg egy felhőt emennek.

Egyik oldal - másik oldal (3. jelenet)

Amíg a kocsi egyik oldalán leplezetlen gúnnyal beszélnek a háborúról, Kattrin eltulajdonítja Yvette néhány munkaeszközét, és a tábori kurva ringó járását gyakorolja, ahogy azt az imént látta tőle. Angelika Hurwicz arckifejezése eközben mélységesen komoly és feszült.

A megtagadás (3. jelenet)

Kurázszi ül, mellette áll a lánya, akinek a kezét fogja. Amikor a katonák bejönnek a halottal, és felszólítják, hogy nézze meg, feláll, odamegy, megrázza a fejét, és visszamegy, hogy leüljön. Egész magatartása keserű elszántságot fejez ki; alsó ajkát előrefeszíti. Weigel alakításának merészsége a figura kiszolgáltatottságának (mindenképpen fizetnie kell: vagy az életüket jelentő kocsival, vagy a fiával) megmutatásában érte el csúcspontját.

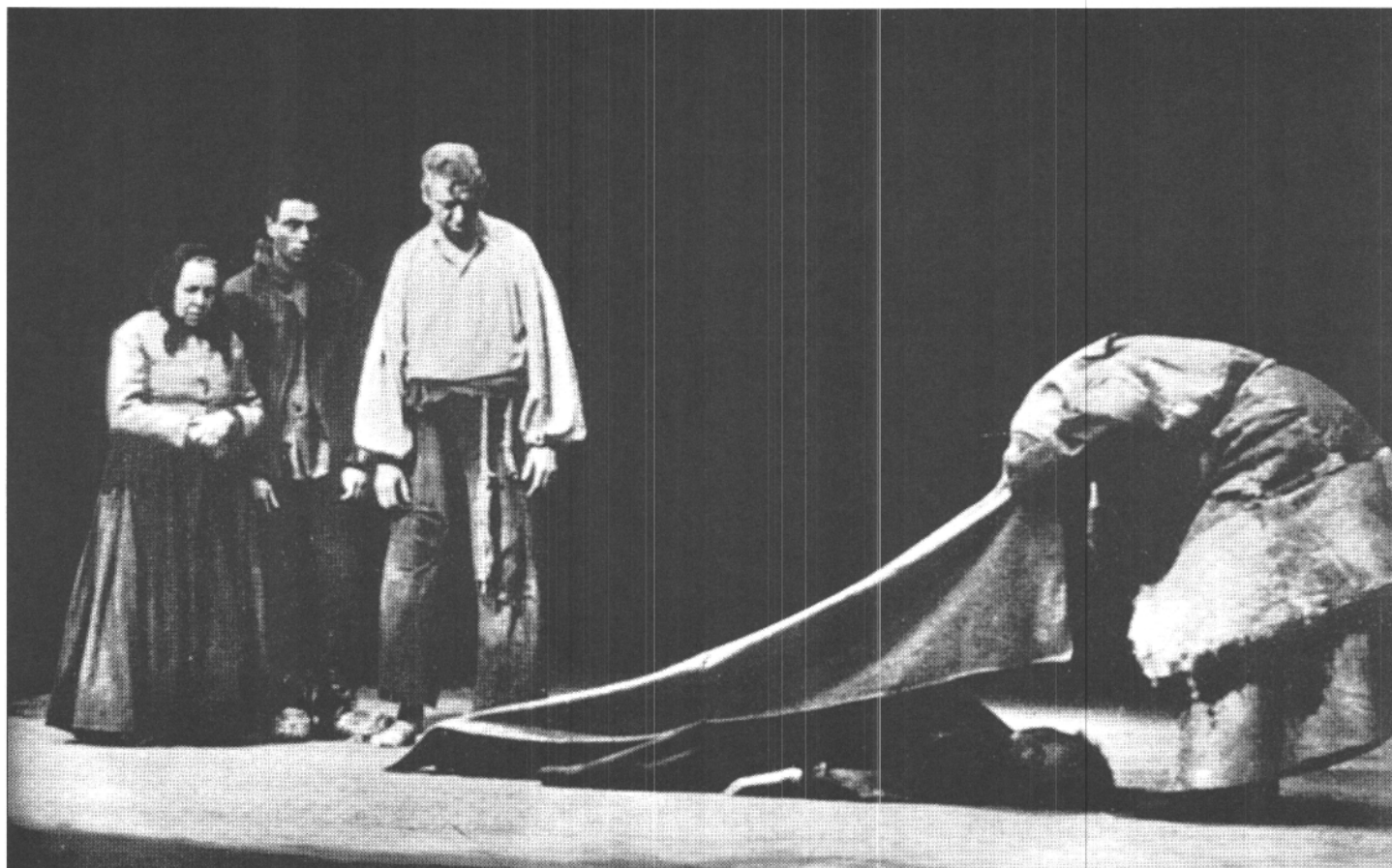
(Az Örmester a néző csodálkozását képviselheti, amikor ilyen fokú keménység láttán csodálkozva az embereire pillant.)

Megfigyelés (3. jelenet)

Miután meghallja a sortüzet, néma kiáltásra nyílik a szája, fejét hátraveti. A határtalan fájdalom e kifejezése valószínűleg egy sajtófotóról származik, amely Szingapúr ágyúzásakor egy, a fia holtteste mellett kuporgó hindu asszonyról készült. Weigel évekket ez előtt láthatta a fotót, bár amikor megkérdezték, nem emlékezett rá. Így raktározta el a színész a megfigyeléseit. Weigel egyébként ezt a tartást csak a későbbi előadások során vette fel.

A markotányosnő túl sokáig alkudott (Theaterarbeit, 1961. 319. o.)

Kurázszi ezúttal nem egy csattal vagy kappannal üzletel; becsületes fia az alku tárgya. Kurázsinnak azt kell megmutatnia, hogy igaza van, és nincs igaza. Mire menne kocsi vagy pénz nélkül? És mégis, micsoda embertelenség ötven guldenhez ragaszkodni, amikor emberéletéről van szó! A háború sarokba szorította az anyát. A színpad elrendezésének is ezt kell megmutatnia. Elöl, baloldalt áll a kocsi, amiből a lányával együtt élnek. Mellette

Egy jelenet – két megoldás. A bal oldali képen Helene Weigel, a jobb oldalin Therese Giehse

veteli. Amikor Giehse meghallotta a sortüzet, amely fia halálát jelentette, összeesett, mint ha golyó érte volna. Weigel hátravetette a fejét, száját néma kiáltásra tátotta. Alig észrevehető mozdulat jelezte, hogy a kiáltás az anyaölből jön.

Abban a jelenetben, amelyben Kurázsni mama megtagadja halott fiát, a két színész játéká köztü különbség még egyértelműbb, mint volt a halálhírré való reakciójuk.

Weigel, kiáltását elfojtva, előrefeszíti alsó ajkát, fogát pedig a felső ajkához préseli, mutatva, hogy bezártságán semmi emberi nem törhet át. Megy halott fia hordágyához, kissé meghajolva, mintha a hátát ütéstől védené, lehajtott fejjel, egyszer sem nézve az Örmester szemébe. Weigel gondosan megnézi a fia arcát, mintha keménységet és keserűséget akarna méríteni belőle, hogy folytatni tudja az üzletet. (A következő képből megmutatja, amit ebből tanult: kapitulálni; a rákövetkezőben pedig, hogy a kocsi túl sokba került.) A hordágytól vissza még nehezebb az útja. Még lassabban megy, fejét még mélyebbre hajtva. Mikor az Örmester újra megkérdezi: „Micsoda, sose láttad?“, Weigel megrázza a fejét, mintha cölöphöz kikötött bika volna, amelyiknek minden fejmozdulat fájdalmat okoz. Tolvaj pillantást vet a holttestre, amikor kiviszik.

Giehse egészen más utat jár be. Ahol Weigel a keserű elszántság kifejezésével már Kurázsni megkeményedését érzékelteti, ott Giehse gyengeséget mutat, ha csak egy percre is: amikor meghallja a halott fiát hozó katonák lépteit, Kattrinból ment erőt, fejével a lánynak dölve. Aztán felkészül, méghozzá látványosan. Kihúzza magát, keze a csípőjén, szemtelenül, majdnem kacéran fogadja az Örmestert.

„Nézd meg, ismered-e!“ - parancsolja az. Kurázsni kihívó, kevély tartással megy a hordágyhoz, mintha sértő követelésnek tenne eleget. Járása szemtelen és riszáló, a hordágytól szálfaegyenesen áll. Az Örmester szemébe mélyeszi a tekintetét, nem képes a fia arcába nézni. Még nem elég kemény. Komédiát játszik. Amögé bújik. Amikor az Örmester felhajtja a lepedőt, és látható lesz a fia csupasz és vádló arca, épp csak egy pillanatra néz le rá, igyekeztve semmit se látni, és aztán megint az Örmester szemébe mélyed. Ahogy megrázza a fejét, teljesen közömbös, formális közlés. Mint egy grófnő, Úgy indul vissza a hordágytól, hogy elfoglalja helyét Kattrin mellett, a hordónál. Az Örmester kérdését - „Micsoda, sohasé láttad?“ - apró, gyors fejrázással utasítja vissza. Amikor a holttestet kiviszik, Giehse Kurázsni nem néz utána. Minden átmenet nélkül, hangtalanul lefordul a hokedliről.

A lényeg, hogy Kurázsni hosszú utat jár be a hordágyig és vissza.

Kurázsni lelkiállapota a jelenet elején (4. jelenet)

Az első próbákban Weigel a csüggedtség magatartásával kezdte ezt a jelenetet.

Ez helytelen volt.

Kurázsni tanul, miközben tanít. Tanítja. és tanulja a megalkuvást.

A jelenet elkeseredettséget követel meg az elején és vereségérzetet a végén.

Kurázsni romlottsága

Kurázsni romlottsága egyetlen jelenetben sem olyan nagy, mint ebben, ahol a Fiala katonát a felsőbbiséggel szembeni megalkuvásra oktatja, hogy maga is ugyanezt cselekedhesse. És mégis Weigel erre bölcsességet adott ne-

mességet tükrözött, és ez jó. Nem személyének romlottságáról van szó, hanem az osztályáról, ő legalább azzal fölébe emelkedik, hogy tudatában van e gyengeségének, és a haragot is megmutatja, amit emiatt érez.

Kimenetek (4. jelenet)

A Fiala katonát játszó színész úgy koválygott ki a színpadról, mint a fejbe kólintott ökör, amelyik elveszti az irányt.

Weigel Kurázsni ezzel szemben gyorsan, lehajtott fejjel, nyílegyenesen ment ki.

Giehse a müncheni előadásban földadta zürichi alakításának katonás „Parancsára!“-tartását, amikor azt mondta: „Nem teszek panaszt!“; lehajtott fejjel ment végig a rivalda mentén, el az Úrnok előtt, amivel még jobban kiemelte vereségét.

Kattrin (5. jelenet)

A csatájelenetben Kattrin egy deszkalappal támad az anyjára, amiért az megtagadja, hogy vásznat adjon a sebesült parasztok beköltözésére. Fontos, hogy a néma Kattrint kezdettől fogva értelmesnek mutassák. (Fogyatékosága arra csábíthat színészeket, hogy érzéketlennek, tompának gondolják.) Az elején élénk, vidám, kiegyensúlyozott kedélyű - Angelika Hurwicz a harmadik jelenetben, a bátyjával való beszélgetésben még valamiféle ügyetlen bájta is kölcsönzött az alaknak. Beszédbeli tehetetlensége ugyan külső megjelenésében is megnyilatkozik, de nem a fogyatékosága töri meg, hanem a háború.

Ha gyerekszeretét tompa állati ösztönre fokozzák le, minden elvész. Halle városának megmentése értelmes tett. Hogyan válna kü-

nia: hogy itt a segítségre legjobban rászoruló kész a segítségre?

Részlet (6. jelenet)

A részeg zsoldos Kattrinhoz intézi énekét. A lány rámosolyog. Ez a részlet a lány elcsúfítása előtt még egyszer felhívja a néző figyelmét, hogy Kattrinban megvan a szerelem képessége.

Előzetes építkezés

Weigel a Szakáccsal való találkozást a nyolcadik jelenetben gondosan előkészítette a Tábori pappal folytatott, hatodik jelenetbeli beszélgetésben, amikor a Szakácsról szólva elgondolkodón, melegséggel ejtette ki a „Kedves ember volt” szavakat.

A viszontlátás (8. jelenet)

(Theaterarbeit, 316. o.)

Weigel őszbe vegyülő haját fonogatva, kislányos örömet mutatott, és csak azután adott kezét a Szakácsnak, amikor a féltékeny Tábori pap visszavonult. Féltéken, fejét lehajtva: nem közönséges kézfogásról van szó. Nagy pillanat. Kézfogás a békeharangok árnyékában.

Giehse a Tábori pap orra előtt adott kezét a Szakácsnak. Az ünnepélyes pillanatot ő a későbbi pohárnyújtásra tartogatta. Nem felelt el a Szakács szavait: „Egy pohárka törkölyt a szép kezéből.”

Kattrin demonstrációja (9. jelenet)

Azzal, ahogy a Szakács nadrágját és anyja szoknyáját egymás mellé rendezi, Kattrin üzeni próbál az anyjának, hogy miért megy el. A színésznő, Hurwicz azonban felhívta a figyelmet a gyűlölet egy pillanatára is: felnézett a paplakra, ahol most az anyja és a Szakács a levesüket eszik, aztán megszemlélte a nadrág-szoknya elrendezést, és kezét a szája elé téve kellemetlen, rosszindulatú vihógó hangot hallatott, mielőtt elosont volna.

Részlet

A „Ne gondold, hogy miattad adtam ki az útját” szavakkal Weigel megetette Kattrint. Giehse ezt a gesztust szép találmánnyal egészítette ki: miközben a fatányért megdöntve az utolsó cseppig kikanalazta a levest, a „Wagen” (kocsi) - vagy ahogy ő ejtette bajorosan: „Woogen” - szó hangsúlyozásával és kiemelésével, sok kismember félszeg udvariasságát mutatta meg, akik az általuk hozott áldozatot, valamilyen önös ok mögé rejtik, hogy megkíméljék a másikat az áldozat elfogadásának megalázó érzésétől.

Az új betanulásban

Miután Kurázi megette a lányát, és mielőtt a Szakács holmiját kidobta volna a kocsiból, a tányért visszarakja a paplak lépcsőjére. De Kattrint nem ereszi el többé, magával ráncigálja a lépcsőig és aztán tovább, a kocsihoz. Ott elveszi a batyuját, és haragosan behajítja.

Giehse Kurázsija

Kurázi nehézkesen csoszogott egészen a lépcső közepéig, mélyen meghajolt, mintha nyitva állt volna a paplak ajtaja. Amikor a tányért visszarakta a lépcsőre, újból mélyen meghajtotta magát. A nehézkes felfelé mászás mutatta, milyen öreg az az asszony, aki

pedig azt, hogy milyen élet vár rá az országutakon.

Weigel átvette a hajlongást.

Kurázi eltemeti szerelmi történetét

(Theaterarbeit, 316. o.)

Kihajítja a Szakács holmiját a kocsiból. Ott hever a lába előtt: kis batyu, egy nadrág, egy bot. Három szóval temeti el: „Der dumme Mensch” (Ostoba ember). Giehse és Weigel nagy-nagy gyengédséggel ejtette ki ezeket a szavakat. Weigel csöndben állt, karjai ernyedten csüngtek. Nézte a Szakács holmiját. Tragikus pillanat. Nagyság volt benne. Kurázi nemcsak a szerelmét, a segítséget, a másik ember melegét temeti el, hanem a menedéket, a kis fogadót is. Giehse a holmik fölé terjesztett kezével mondott búcsút, egy kis ceremóniával, de véglegesen és örökre, mintha három lapát földet dobna föléjük.

A két nagy színésznő felfogása közötti különbség világos és izgalmas: Weigel a maga számára temeti el a szerelmét, Giehse Kattrinnak akarja tudtára adni a tényt.

A beállításoknál lényeges, hogy legyen némi távolság Kurázi és Kattrin között. Kurázinak helyre van szüksége, hogy a Szakács holmiját előhalássa a kocsiból, és kihajítsa. Es amikor végez a kis ceremóniával, még Kattrintól is el kell szednie a batyuját, indulatosan, mint Weigel, fájdalmát türelmetlenséggel leplezve, vagy gyengéden, mint Giehse.

Szükségtelen bármit kifejezni (10. jelenet)

A két nő jön a kocsit húzva. Egy parasztházból ének hallatszik. Megállnak, hallgatják, aztán mennek tovább. Nem kell megmutatni, mi zajlik le bennük; a közönség úgyis tudja.

Részlet

Amikor ismét húzni kezdik a kocsit, Weigel egy későbbi előadásban felvágta a fejét és megrázta, mint egy fáradt katonaló. A gesztus aligha utánozható.

Kurázi mama betakarja lánya holttestét

(12. Jelenet) (Theaterarbeit, 324. o.)

Weigel Kuráziójának egyetlen gyors mozdulata van ebben a jelenetben: ahogy elfordítja a fejét a parasztoktól, vissza Kattrin arcához, amikor a Paraszt, hogy megszabaduljon tőle, türelmetlenül a tudtára adja: „Nem alszik, érte meg, meghalt.” A járása, mozdulatai egyébként a lassú, öreg, összetört emberekét idézik.

Amikor Weigel Kattrin fejét az öléből visszaengedi a földre, hogy elmenjen a ponyváért, amivel a halottat letakarja, Kattrin már nem létezik a számára. Es mégis a legnagyobb elővigyázatossággal helyezi le Kattrin fejét a földre, és iszonyú gondossággal húzza rá a holttestre a ponyvát.

A meghajlás

Weigel végig a jelenet alatt Kurázi szinte állati eltompultságát mutatta meg. Annál szebb volt mély meghajlása, amikor kivítették a halottat.

Giehse Kurázsija

Kurázsija az egész jelenet alatt élénkebb volt kicsit, mint Weigelé.

Amikor a holttestet letakarta, Giehse a ponyva alá dugta a fejét, hogy még egyszer,

ponyvát végérvényesen az arcára ejtené. És amikor húzni kezdte a kocsit - újabb szép változat -, elnézett a távolba, tájékozódott, merről fúj „az üzlet szele”, és mielőtt nekilódult, megtörölte az orrát a mutatóujjával.

A kö beszélni kezd

Mire a néma Kattrin a pajta tetején dobolni kezd, hogy Halle városát felébressze, már nagy változáson ment keresztül. Elénk, barátságos fiatal nőtől, akit az elején a Kurázi-kocsin láttunk a háborúba vonulni, megtört teremtmény lett, nem minden gonoszság nélkül. Külsőleg is nagyon megváltozott, nem is az arca, amely némi infantilis vonást öltött, hanem egész teste formátlan lett és elnehezült. Ott térdel a parasztsaláddal elől, a rivaldánál, kicsit hátrébb a Parasztasszonynál, amikor az a vállá fölért odaveti neki, hogy a sógora gyerekei is a fenyegetett városban vannak. Arcán, amely megvakult tükörként rég elvesztette azt a tulajdonságát, hogy bármit is tisztán megmutasson, nem látszik sem-mi. Csak kezd hátrafelé csúszni, amíg ki nem kerül az imádkozók látóköréből, akkor hangtalanul a kocsihoz fut, és fogja a dobot, amely vevőre várva lóg az oldalán. Ezt a dobot találta az anyja a frissen vásárolt áru alatt, amelyet Kattrin annak idején olyan csökönyösen védelmezett a fosztogató zsoldosokkal szemben. Akkor szerezte a szeme fölért éktelenkedő sebet. A néma lány gyorsan leoldozza, a hátára akasztja, a pajtához lopózik, hosszú szoknyáját felgyürködi, és felmászik a tetőre. Az emberek hallgatnak, a kö elszánja magát, és beszélni kezd.

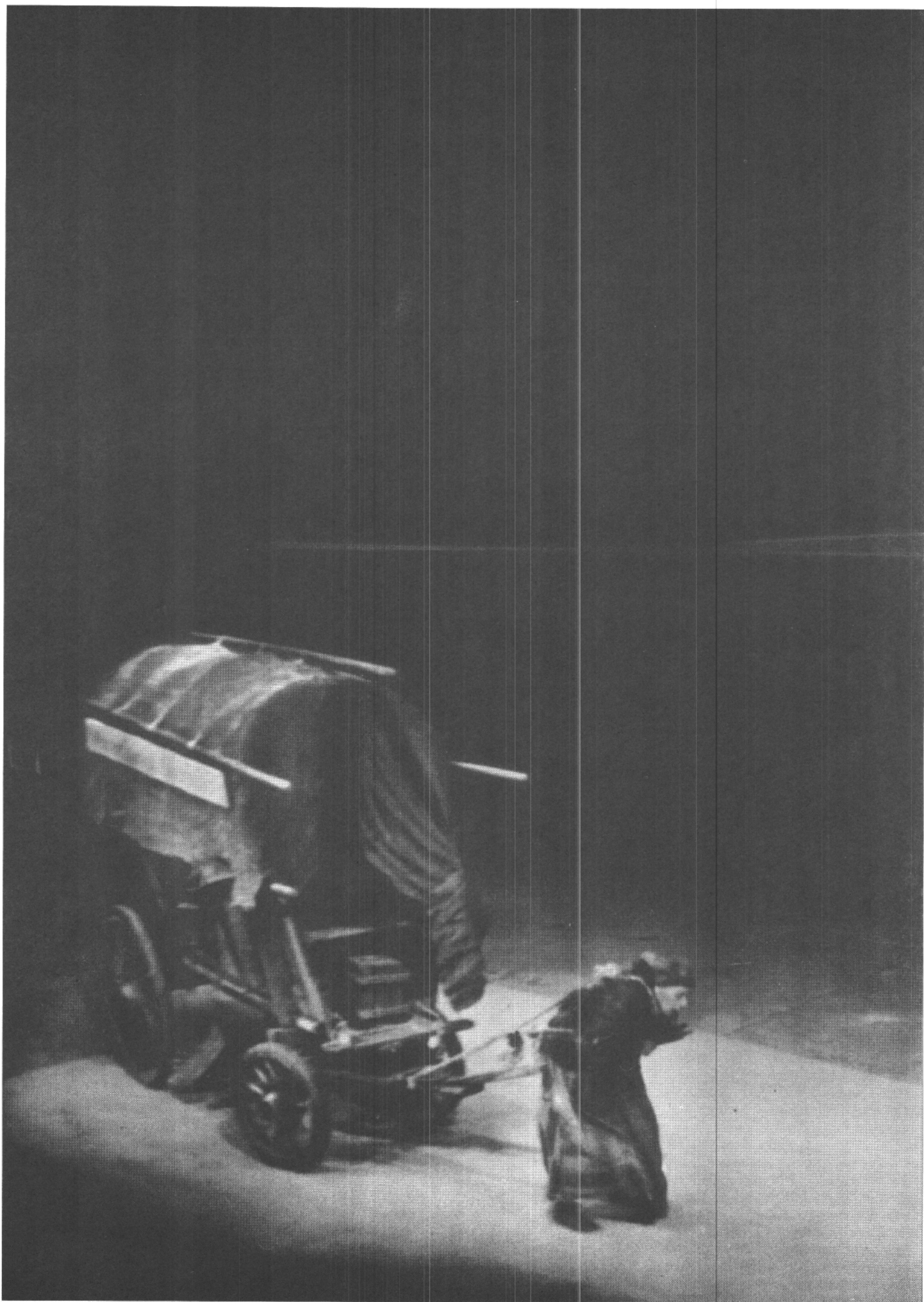
(A színésznő a megmentő sietségét mutatja, de eközben, mivel ezt is munkaként végzi, rendkívül praktikus, gyakorlatias. Sokan elrejtették a szoknya felhúzását a létra alján a közönség elől, megfedkezve arról, hogy az nemcsak a színésznőt, a némát is akadályozná a mászásban.)

A tetőn (a színésznő mászás közben megőrzi esetlenségét, érzékeltetve, hogy először mászik létrára) arrafelé néz, amerre az alvó várost feltételezi, és nyomban dobolni kezd. Mindkét kezében ütőt tart. Két ütemben veri, abban a ritmusban, ahogy a „Gewalt” (erőszak) szót hangsúlyozzuk. A parasztok felriadnak az imádkozásból, a Paraszt odaszalad, a néma ügyetlenül felhúzza a létrát a tetőre, és tovább dobol.

(Innentől kezdve a színésznő figyelmét gyötrelmesen megosztja a nehezen ébredő város és az udvaron őt fenyegető emberek között.)

Lent a Paraszt görnyedezve köveket keresgél, hogy a doboltól meghajigálja; a Parasztasszony szidalmazza, és könyörög neki, hogy hagyja abba („Nincs benned szánalom, nincs szíved?”). A doboló rideg pillantást vet a lent rettegőkre, és ismét a város felé fordul, amely még mindig nem akar felébredni. (Akkor sokak iránt éreznek részvétet, azoknak nem szabad a kevesek iránt részvétet lenniük.)

A zsoldosok futva érkeznek vissza. A Zászlós csupasz karddal fenyegeti a parasztokat. Azok megint térdre rognak, ahogy az imént istenük előtt. A zsoldosok egyezséget kínálnak az idegen nőnek. Mivel azt feltételezik, hogy az anyját félti, aki szintén a vá-

Helena Weigel az 1948-as előadás zárójelenetében

Erich Engel, Brecht, Paul Dessau és Helene Weigel a Berliner Ensemble 1949-es Kurázi mama-próbáján

Zsoldosvezér felkiabál neki, vagy nem hisz benne. A Zászlós lép elő. A mellére csapva tisztí becsületszavával kezekedik. A néma gondolatnyi szünet után jelzi, hogy hallotta és fontolóra vette, amit mondtak neki, és még magasabbra emeli a dobverőket. Az eddiginél is hangosabban folytatja a dobolást. (A színésznő ezt a kis eseményt a néma lány demonstrációjára használja ki: a hóhérok becsületszavát sem tartja.)

A Zászlós tombol. A néma lejárhatja az emberei előtt. Tudja, hogy vigyorognak rajta, amikor nem néz oda. De a Paraszt önként fejszéért szalad, és fát kezd aprítani, hogy „békés zajjal” nyomja el a dobolás hangját. A néma lány a vállán át lenéz rá. Felveszi a harcot. A zajok versengenek egy darabig. Nem használ semmit. A Zászlós a házhoz szalad, hogy felgyűjtsa; ki akarja füstölni a dobolót, mint a sonkát. A Paraszt abbahagyja a gépies imádkozást, és az ajtó elé veti magát: „Az nem használ semmit, kapitány úr. Ha a városban meglátják a tüzet, mindent megtudnak.” Ekkor valami rendkívüli történik. A néma a Paraszt szavaira nevetni kezd, előrehajítja az arcát, és nevet.

(A színésznő két jelenettel korábban már kicsalt egy nevetést Kattrinból. A lány szökési kísérlete előtt még egy pillantást vet anyja szoknyájára és a Szakács nadrágjára, amelyek tüntető rosszindulattal ő helyezett egy-

másra, és kezét a szája elé téve kellemetlen nevetést hallat. Ez a mostani nevetés kioltja azt a másikat.)

A Zászlós majd' felrobban dühében. Az egyik zsoldost elküldi egy muskétáért. A Parasztasszonynak is eszébe jut valami. „Még van - kiáltja áruló módon a kocsira mutatva -, ha a kocsit összeaprítjuk, abbahagyja; nincs másuk, csak a kocsi.” Egy zsoldos rúgásokkal kényszeríti a Paraszt fiát, hogy egy deszkapalánkkal vágjon bele a kocsiba. A néma kétségbeesetten nézi, nyomorúságos hang tör ki belőle. Es dobol tovább. (A színésznő tudja, ha a néma lány csak egy pillanattal korábban kezdene újra dobolni, a valóság sérülne. A Parasztasszonynak igaza van, mindenük ez a kocsi, milyen sokat áldoztak már föl érte!)

A doboló kezd elfáradni. A dobolás is munka; látszik, milyen nehezebbre esik ütésre emelni a karját. A kétütemű ritmus összezavarodik. Sóvárabban és rémültebben néz a város felé, előrehajolva, tátott szájjal, amitől némi idiotikus jelleget ölt. Kezd kételkedni benne, hogy egyszer csak meghallják a városban. (A színésznő mostanáig minden mozdulatának némi ügyetlenséget kölcsönzött. Hogy felismerjük: a leggyámoltalanabb kész a segítségére. Most azonban teljesen összezavarodik.) A kétségbeesett lány újabb kísértésbe kerül. A parasztfiú hirtelen elhajítja a desz-

kapalánkot, és odakiált neki: „Dobolj tovább, különben mind odavesznek!”, és a zsoldos dárdával támad rá. Mindjárt megöli. A néma lány szárazon felzokog, néhány tétova, zavarodott mozdulatot tesz, mielőtt tovább dobol. A zsoldos visszaér a muskétával. Felállítja, és a tetőre céloz. („Legeslegutoljára: hagyj abba a dobolást!”) A néma előredől, abbahagyja a dobolást, belebámul a pus-kacsóba. A legnagyobb veszélyben fehér, infantilis arcán még egyszer, utoljára megjelenik valami kifejezés: a félelem. Aztán erőteljes, egyben kimerült mozdulattal felemeli a dobverőket, és hangosan zokogva dobol tovább. A zsoldos tüzel, a golyó akkor találja el a lányt, amikor mindkét karját éppen ütésre emeli. Előrezuhan. Még egyet beleüt a dobba, a második, az utolsó hang lehanyagló karjának puffanása. Pillanatnyi csönd támad, amelyet a Zászlós tör meg: „Vége a lármanak.” Ekkor a dobszót felváltja a városbeli ágyúk dörgése - Kattrin azonban már nem hallja. A város meghallotta a néma lány dobolását. (A színésznő hősi tartása mutatta meg azt a különleges módot, amellyel figuráját megalkotta: a bátorságot, amely a félelem legyűréséből születik.)

Válogatta és fordította: UNGÁR JÚLIA